

<https://doi.org/10.25143/socr.16.2020.1.049-063>

Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Mg. iur. Andrejs Gvozdevičs

ORCID: 0000-0001-9259-3752

*Rīgas Stradiņa universitāte, Juridisko zinātņu
doktora studiju programma, Latvija
040504@rsu.edu.lv*

Kopsavilkums

Rakstā tiek analizēts prasības nodrošinājuma regulējums atsevišķās valstīs Eiropas Savienībā (Lietuvā, Igaunijā) un ārpus tās (Krievijā), salīdzinot prasības nodrošinājuma procesuālos risinājumus ar Latvijā spēkā esošo prasības nodrošinājuma tiesisko regulējumu, tādējādi izkristalizējot procesuālos problēmjautājumus un norādot uz nepieciešamību izdarīt grozījumus Latvijas Civilprocesa likumā [1].

Atslēgvārdi: civilprocess, maksātnespējas process, prasības nodrošinājums, procesuālā ekonomija.

Ievads

Juridiskajā literatūrā un zinātniskajās publikācijās prasības nodrošinājuma institūtam nav veltīta nepieciešamā uzmanība. Šajā pētījumā Igaunijas, Lietuvas un Krievijas spēkā esošais prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums salīdzināts ar Latvijā spēkā esošo procesuālo regulējumu – tas ļauj apkopot informāciju par problēmām un veiksmīgus ārvalstu prasības nodrošinājuma procesuālos risinājumus izmantot Latvijas civilprocesa efektivitātes uzlabošanai.

Pētījuma rezultāti ir aprobēti Rīgas Stradiņa universitātes organizētajā starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē “Tiesiskās sistēmas aktuālās problēmas”, kas notika 2020. gada 23. aprīlī tiešsaistē, tajā tie tika prezentēti konferences 2. sekcijā “Aktuālās problēmas tiesiskās sistēmas civiltiesību un krimināltiesību jomā”.

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Publikācijas mērķis ir iepazīstināt ar ārvalstu prasības nodrošinājuma procesa tiesiskā regulējuma izpēti un analīzi, lai veiksmīgus ārvalstu prasības nodrošinājuma procesuālos risinājumus varētu izmantot Latvijas civilprocesa efektivitātes uzlabošanai. Pētījumā, izmantojot salīdzinošo, analītisko, aprakstošo un dedukcijas un indukcijas metodi, ir analizēti ārvalstu normatīvie akti un Latvijas Civilprocesa likums. [1]

Prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksā

Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksā prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums ietverts 144.–150. pantā [3].

Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksā prasības nodrošinājums noteikts kā pagaidu aizsardzība, un tā definīcija dota kodeksa 144. panta pirmajā punktā, kurā teikts, ka tiesa pēc procesa dalībnieku vai jebkuras citas ieinteresētās puses lūguma var noteikt pagaidu aizsardzību, ja šīs personas var pamatot savu prasību un ja šādu pasākumu neveikšana var apgrūtināt sprieduma izpildi vai padarīt tā izpildi par neiespējamu [3].

Lietuvas Civilprocesa kodeksa pagaidu aizsardzības pasākuma definīcija pēc savas būtības neatšķiras no prasības nodrošinājuma definīcijas, kas ietverta Latvijas Civilprocesa likuma 137. panta pirmajā daļā [1].

Lietuvas Civilprocesa kodeksa 145. panta pirmajā daļā noteikts, ka pagaidu aizsardzības pasākumi var būt šādi:

- atbildētāja nekustamā īpašuma arests;
- publiskajā reģistrā veikts ieraksts, kas aizliedz nodot īpašumtiesības;
- atbildētājam piederošās kustamās mantas, līdzekļu vai mantas, kas atrodas pie atbildētāja vai trešajām personām, arests;
- atbildētājam piederošās mantas arests;
- atbildētāja īpašuma administratora iecelšana;
- aizliegums atbildētājam piedalīties noteiktos darījumos vai veikt noteiktas darbības;
- aizliegums nodot atbildētājam aktīvus vai veikt citas saistības;
- izņēmuma gadījumos – aizliegums atbildētājam atstāt viņa pastāvīgo dzīvesvietu un / vai aizliegums izvest bērnu no pastāvīgās dzīvesvietas bez tiesas atļaujas;
- īpašuma realizācijas apturēšana, kad tiek celta prasība par šī īpašuma aresta anulēšanu;
- piedziņas apturēšana izpildes procesā;
- pagaidu uzturlīdzekļu piešķiršana vai pagaidu ierobežojumu noteikšana;
- pienākums rīkoties, lai novērstu vai nepastiprinātu kaitējumu;
- citi likumā noteiktie vai tiesas pasākumi, kas, ja tos nekontrolē, var padarīt sprieduma izpildi grūtāku vai neiespējamu. [3]

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Salīdzinot ar Latvijas Civilprocesa likuma 138. panta pirmajā daļā norādītajiem septiņiem prasības nodrošinājuma līdzekļiem (kustamas mantas un skaidras naudas apķīlāšanu; aizlieguma atzīmes vai prasības nodrošināšanas atzīmes ierakstīšanu attiecīgās kustamas mantas reģistrā vai citā publiskā reģistrā, vai kuģu reģistrā; kuģa arestu; aizliegumu atbildētājam veikt noteiktas darbības; to maksājumu apķīlāšanu, kuri pienākas no trešajām personām; izpildu darbības atlikšanu), redzams, ka Lietuvas Civilprocesa kodeksā paredzēti daudz vairāk pasākumu (iespējami ir 13 vai vairāk pagaidu aizsardzības pasākumi) lai nodrošinātu prasību. Galvenā atšķirība ir tā, ka Lietuvas Civilprocesa kodeksā paredzēta iespēja lūgt tiesu iecelt atbildētāja īpašumam administratoru, bet izņēmuma gadījumos – aizliegt atbildētājam atstāt pastāvīgo dzīvesvietu un / vai izvest bērnu no pastāvīgās dzīvesvietas bez tiesas atļaujas, noteikt pienākumu atbildētājam rīkoties, lai novērstu vai nepastiprinātu kaitējumu, kā arī paredzēta iespēja lūgt noteikt citus pagaidu aizsardzības pasākumus. Turklāt tiesa var piemērot arī likumā neminētus pagaidu aizsardzības pasākumus, ja ir pamats uzskatīt, ka nekontrolētas noteiktas atbildētāja darbības var apgrūtināt vai padarīt neiespējamu sprieduma izpildi. [3]

Jāpievērš uzmanība kodeksā ietvertajam prasības nodrošinājuma līdzeklim, kas ļauj tiesai iecelt atbildētāja īpašumam administratoru, kuram jāuzrauga atbildētāja rīcība ar īpašumu, tādējādi pasargājot prasītāju no sprieduma izpildes neiespējamības. Latvijā šāds prasības nodrošinājuma līdzeklis – administratora iecelšana atbildētāja īpašumam – nebūtu viegli lietojams, jo rastos grūtības atrast nesavtīgu un no lietas dalībniekiem neatkarīgu administratoru, turklāt papildu sarežģījumus izraisītu šāda tiesas nozīmēta administratora darbības uzraudzība, kas prasītu papildu pūles no prasītāja vai tiesas – tas viss negatīvi var ietekmēt tiesas procesa ātrumu. Savukārt, ja atbildētājam ir publiskos reģistros neregistrēti īpašumi, tad tiesas administratora iecelšana ļautu apzināt šos īpašumus un kontrolēt darījumus ar tiem tiesvedības laikā, nevis pilnībā ierobežotu atbildētāja rīcību ar īpašumu, kas noteiktos gadījumos var būt nesamērīgs ierobežojums, kas paralizē atbildētāja darbību un nodara vai potenciāli var nodarīt tam zaudējumus.

Atšķirībā no Latvijas tiesiskā regulējuma, kurā paredzēts tikai aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības, Lietuvas Civilprocesa kodeksā paredzēta arī iespēja tiesai noteikt, ka atbildētājam ir pienākums rīkoties, lai novērstu vai nepastiprinātu kaitējumu. Šāds prasības nodrošinājuma līdzeklis būtu lietderīgs arī Latvijā, piemēram, strīdos par kustamo vai nekustamo mantu, ja manta atrodas atbildētāja valdījumā un no atbildētāja tiek prasīta noteikta rīcība ar to, lai manta neaizietu bojā. Protams, diskutabls ir jautājums par tiesas tiesībām noteikt prasības nodrošinājuma līdzekļus, kuri nav minēti likumā, bet kuri pēc prasītāja lūguma un tiesas ieskatiem ir nepieciešami, lai nodrošinātu prasību, jo šāda tiesas kompetences palielināšana var izraisīt pretējo efektu, t. i., var rasties tiesas lēmumi ar pavisam neparastiem prasības nodrošinājuma līdzekļiem, kurus grūti būs iekļaut vienotā tiesu prakses sistēmā un izveidot judikatūru, kas tiesvedību saistībā ar prasības nodrošinājuma jautājumiem padarīs pārlietu sarežģītu,

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

kas savukārt var negatīvi ietekmēt tiesvedības ātrumu un efektivitāti kopumā. Šādas bažas ir, tomēr var arī padarīt tiesvedību elastīgāku un tādējādi efektīvāku, dodot iespēju lūgt arī likumā neminētus prasības nodrošinājuma līdzekļus, ja patiešām pastāv pamats uzskatīt, ka bez atbildētāja darbības un uzvedības kontroles sprieduma izpilde var tikt apgrūtināta vai neiespējama.

Atbilstoši Lietuvas Civilprocesa kodeksa 145. panta otrajai daļai tiesa var noteikt vairākus pagaidu pasākumus, taču summa, līdz kurai sniedzas nodrošinājums, principā nedrīkst pārsniegt prasības summu, bet pagaidu pasākumus izvēlas, pamatojoties uz tau-pības principu [3], kas ir līdzīgs samērīguma starp pušu tiesiskajām interesēm principam, kurš noteikts Latvijas Civilprocesa likuma 140. panta pirmajā daļā [1].

Atbilstoši Lietuvas Civilprocesa kodeksa 145. panta devītajai daļai par noteikto ierobežojumu pārkāpšanu, kas ir saistīta ar atbildētāja nekustamā īpašuma arestu, tiesa var aizliegt atbildētājam piedalīties noteiktos darījumos vai veikt noteiktas darbības, nodot aktīvus vai veikt citas saistības, atstāt pastāvīgo dzīvesvietu un / vai izvest bērnu no pastāvīgās dzīvesvietas bez tiesas atļaujas, bet pienākuma nepildīšanas gadījumā tā var rīkoties, lai novērstu vai nepastiprinātu kaitējumu, var vainīgajai pusei uzlikt naudas sodu līdz 300 eiro par katru pārkāpuma dienu. Turklāt prasītājam ir tiesības piedzīt no šīm personām zaudējumus, kas saistīti ar pagaidu aizsardzības pasākumu neizpildi. [3]

Šāds sods – iespējamība, ka prasītājam ir tiesības piedzīt arī zaudējumus par izvairīšanos vai pretestību izpildīt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājumu – var tikt izmantots, arī pilnveidojot Latvijas Civilprocesa likumu, lai preventīvi darbotos uz atbildētāju un atturētu viņu no tiesas lēmuma nepildīšanas. Piemēram, Latvijas Civilprocesa likuma 138. panta pirmās daļas 5. punktā paredzētais prasības nodrošinājuma līdzeklis ir grūti kontrolējams un atbildība par tā pārkāpšanu izpaužas tikai 360 eiro sodā fiziskai personai vai 750 eiro amatpersonai par tiesu izpildītāja rīkojumu nepildīšanu atbilstoši Latvijas Civilprocesa likuma 551. panta otrajai daļai. Turklāt, lai šo sodu uzliktu, ir vajadzīgs tiesu izpildītāja akts un pieteikums tiesai, kura lemj par pieteikuma pamatotību un sodu. [1]

Latvijā regulējums, kas noteic soda apmēru par tiesu izpildītāja rīkojumu nepildīšanu (arī attiecībā uz prasības nodrošinājumu – aizliegumu atbildētājam veikt noteiktas darbības), un tiesas lēmuma par sodu pieņemšanas procedūra (par kuru turklāt var iesniegt blakus sūdzību un novilcināt lēmuma spēkā stāšanos uz vairākiem mēnešiem) nevar preventīvi darboties uz personu, lai to atturētu no prettiesiskām darbībām.

Atbilstīgi Lietuvas Civilprocesa kodeksa 146. panta pirmajai daļai tiesa var prasīt, lai prasītājs nodrošinātu kompensāciju par zaudējumiem, kas atbildētājam var rasties pagaidu pasākumu rezultātā. Šos zaudējumus var segt arī ar bankas garantiju. Ja prasītājs nav nodrošinājis zaudējumus vai nav iesniedzis bankas garantiju, tad tiesai trīs darba dienu laikā pēc termiņa beigām ir jāatceļ veiktie pagaidu pasākumi, turklāt šis lēmums nav pārsūdzams atsevišķi. [3]

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Atbilstīgi Lietuvas Civilprocesa kodeksa 146. panta otrajai daļai, tiklīdz spriedums, ar kuru noraidīta prasība, ir kļuvis galīgs, atbildētājam ir tiesības prasīt no prasītāja zaudējumu atlīdzību, kas izriet no pagaidu pasākumiem, kuri tiek prasīti pēc prasītāja pieprasījuma.

Tādējādi Lietuvas Civilprocesa kodeksā paredzētas tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību tikai gadījumos, kuros prasība ir noraidīta ar spriedumu, kurš stājies likumīgā spēkā.

Salīdzinot šo regulējumu ar Latvijas Civilprocesa likuma 143. pantā ietverto (tajā paredzēts, kā atbildētājs ir tiesīgs prasīt atlīdzību par zaudējumiem, kas viņam radušies sakarā ar prasības nodrošināšanu, ja prasības nodrošinājums ir atcelts tiesvedības laikā vai ja pret viņu celtā prasība ir noraidīta vai atstāta bez izskatīšanas, vai tiesvedība lietā izbeigta), var secināt, ka Latvijā šis regulējums ir daudz plašāks un ļauj pilnvērtīgāk atbildētājam aizsargāt savas intereses nepamatotas prasības celšanas gadījumā.

Atšķirībā no Latvijas Civilprocesa likuma 140. panta pirmās daļas, kurā noteikts, ka par pieteikumu prasības nodrošināšanai tiesa vai tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas ierosināšanas, iepriekš nepaziņojot atbildētājam un citiem lietas dalībniekiem [1], Lietuvas Civilprocesa kodeksa 147. panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka atbildētājam var tikt paziņots par pieteikumu par pagaidu noregulējumu, kad tiesa to uzskata par nepieciešamu, bet pieteikumu par pagaidu noregulējumu izskata rakstveida procesā trīs darba dienu laikā vai septiņu darba dienu laikā pēc pieteikuma saņemšanas [3].

Gan Latvijā, gan Lietuvā šis regulējums nav īpaši veiksmīgs, jo nenodrošina pieteikumu par prasības nodrošinājumu ātru izskatīšanu, un ļauj nelabticīgam atbildētājam turpināt veikt darbības, kas sprieduma izpildi var padarīt neiespējamu vai apgrūtināt tā izpildi. Piemēram, atbilstoši Latvijas Civilprocesa likuma 131. panta pirmajai daļai pēc prasības pieteikuma saņemšanas tiesā tiesnesis desmit dienu laikā pieņem lēmumu par lietas ierosināšanu vai par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu, vai par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības [1]. Izņēmums, kad tiesai ir jālemj nākamajā dienā pēc pieteikuma saņemšanas, ir tad, ja saņemts Latvijas Civilprocesa likuma 644.7 vai 644.17 pantā minētais pieteikums, proti, pieteikums par atzinuma sniegšanu ārvalsts tiesai lietā par bērna pārvietošanas pāri robežai uz ārvalsti vai aizturēšanas ārvalstī tiesiskumu vai pieteikums par atbildētāja vai bērna meklēšanu ar policijas palīdzību [1].

Tas nozīmē, ka Latvijas tiesa pieteikumu par prasības nodrošinājumu var izskatīt pat vienpadsmitajā dienā pēc tā saņemšanas tiesā. Šāds procesuālais termiņš pieteikuma par prasības nodrošinājumu izskatīšanai tiesā nav samērīgs un neatbilst prasības nodrošinājuma mērķim, tāpēc būtu atbalstāms ierosinājums noteikt Latvijas Civilprocesa likumā, ka tad, ja kopā ar prasības pieteikumu tiesā ir saņemts arī pieteikums par prasības nodrošinājumu, tiesai jāizlemj jautājums par lietas ierosināšanu trīs darba dienu laikā no prasības pieteikuma saņemšanas brīža.

Atbilstīgi Lietuvas Civilprocesa kodeksa 147. panta trešajai daļai ieinteresētā persona var iesniegt pieteikumu tiesā par pagaidu noregulējumu arī pirms prasības celšanas tiesā, samaksājot valsts nodevu par pieteikumu par pagaidu noregulējumu un pusi no

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

valsts nodevas, kas būtu jāmaksā par prasību, kā arī 300 eiro depozītu, kuru persona zaudē, ja prasība nav celta tiesas noteiktajā laikā, kurš nedrīkst pārsniegt četrpadsmit dienas, iesniegšanai Lietuvas Valsts tiesā vai trīsdesmit dienas iesniegšanai ārvalsts tiesā. [3]

Latvijas Civilprocesa likuma 139. panta regulējumu par prasības nodrošinājumu pirms celšanas tiesā salīdzinot ar Lietuvas procesuālo normu par pagaidu noregulējumu pirms prasības celšanas, šķiet Lietuvas pieeja ir pārdomātāka, jo tajā paredzēti skaidri prasības celšanas termiņi, pārmērīgi neierobežojot atbildētāju, ja prasītājs vilcinās ar prasības iesniegšanu, turklāt tā preventīvi – ar tiesas depozītu un nosacījumiem par pusi no valsts nodevas par nākotnes prasību samaksu – attur prasītāju no nepārdomātas rīcības ar tādu procesuālu aizsardzības līdzekli kā prasības nodrošinājumu pirms prasības celšanas.

Lietuvas Civilprocesa kodeksa 151. panta pirmajā daļā noteikts, ka jebkuru tiesas lēmumu par pagaidu noregulējumu var pārsūdzēt augstākas instances tiesā, kuras lēmums pārsūdzētajā jautājumā nav pārsūdzams [3]. Šāda pārsūdzības kārtība ir saprotamāka nekā Latvijas Civilprocesa likumā paredzētā divpakāpju pārsūdzības sistēma, kurā par daļu no lēmumiem par prasības nodrošinājuma jautājumiem var iesniegt blakus sūdzību, bet, lai atceltu lēmumu par prasības nodrošinājumu, vispirms jāsniedz pieteikums tai tiesai, kura ir pieņēmusi lēmumu, un tikai pēc šā pieteikuma noraidīšanas var iesniegt blakus sūdzību. [1] Latvijas procesuālais regulējums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, salīdzinot ar Lietuvas Civilprocesa kodeksā ietverto, vērtējams kā daudz smagnējāks un neekonomiskāks.

Prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums Igaunijas Republikas Civilprocesa kodeksā

Prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums ir ietverts Igaunijas Republikas Civilprocesa kodeksa 377.–391. pantā [2]. Prasības nodrošinājuma legāla definīcija ir 377. panta pirmajā daļā un pēc savas būtības sakrīt ar Latvijas Civilprocesa likumā doto definīciju, proti, ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde var būt apgrūtināta vai neiespējama, tad tiesa pēc prasītāja motivēta pieteikuma var nodrošināt prasību.

Atšķirībā no Latvijas Civilprocesa likuma 137. panta otrajā daļā noteiktā, ka prasības nodrošināšana pieļaujama tikai mantiska rakstura prasībā [1], Igaunijas Civilprocesa kodeksa 377. panta otrajā daļā paredzēta iespēja nodrošināt arī nemantiska rakstura prasības – lai nodrošinātu prasību, kuras priekšmets nav naudas prasījums pret atbildētāju, tiesa pēc prasītāja lūguma var iepriekš nokārtot strīdīgās tiesiskās attiecības: lietas lietošanas veidu, ja nepieciešams, lai novērstu būtisku kaitējumu vai patvaļu, vai citus iemeslus, un to var izdarīt neatkarīgi no tā, vai ir pamats uzskatīt, ka prasības nenodrošināšana var sarežģīt tiesas sprieduma izpildi vai padarīt to neiespējamu [2]. Šāds regulējums par nemantiskas prasības nodrošināšanu būtu iekļaujams arī Latvijas Civilprocesa likumā, lai novērstu iespējamu kaitējumu vai patvaļu tiesvedībā, kas ir ierosinātas, pamatojoties uz nemantiska rakstura prasību.

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 377. panta trešajā daļā noteikts, ka nodrošināt var arī prasību ar nākotnes vai nosacītu prasījumu, kā arī atzišanas prasību, bet nosacītu prasījumu nevar nodrošināt, ja ir acīm redzams, ka nosacījums neiestāsies tiesvedības laikā. [2]

Atbilstīgi Latvijas Civilprocesa likuma 139. panta pirmajai daļai pirms saistības termiņa iestāšanās prasību var nodrošināt pirms prasības celšanas tiesā, iestājoties papildu apstākļiem, proti, ja parādnieks, izvairoties no saistības izpildes, izved vai atsavina savu mantu, atstāj deklarēto dzīvesvietu vai dzīvesvietu, neinformējot kreditoru, vai veic citas darbības, kas liecina, ka viņš nav godprātīgs. [1]

Atbilstīgi Igaunijas Civilprocesa kodeksa 377. panta sestajai daļai tiesa var nodrošināt prasību arī gadījumos, kuros prasība celta citā valsts tiesā vai šķīrējtiesā [2]. Latvijas Civilprocesa likuma 137. panta trešajā daļā noteikts, ka “izskatīt jautājumu par prasības nodrošināšanu pieļaujams jebkurā procesa stadijā, kā arī pirms prasības celšanas tiesā” [1]. Savukārt Civilprocesa likuma 139. panta otrajā daļā noteikts, ka “pieteikumu par prasības nodrošināšanu pirms prasības celšanas iesniedz tiesai, kurā ceļama nodrošināmā prasība” [1]. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 139. panta trešo daļu “apmierinot pieteikumu par prasības nodrošināšanu pirms prasības celšanas, tiesnesis prasītājam nosaka termiņu prasības pieteikuma iesniegšanai tiesā” [1]. Tādējādi Latvijas civilprocesaālajā regulējumā nav paredzēta iespēja lūgt tiesai nodrošināt prasījumu, ja prasību pēc būtības plānots celt citā tiesā, tostarp citas Eiropas Savienības dalībvalsts tiesā. Šāds Latvijas Civilprocesa likuma regulējums būtiski samazina un apgrūtina prasītāja iespējas nodrošināt Latvijā prasības, kuras ir paredzēts celt citu valstu tiesās, un būtu atbalstāms ierosinājums paredzēt mehānismu par prasības nodrošinājuma pasākumiem, kurus var piemērot prasībām, kas ir iesniedzamas citu valstu, tostarp Eiropas Savienības, tiesās vai šķīrējtiesās, šādi padarot Latvijas Civilprocesa likumu modernāku un konkurētspējīgu citu valstu starpā.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 378. panta pirmajā daļā ietverti prasības nodrošinājuma līdzekļi, proti, tiesas hipotēka uz nekustamo īpašumu, kuģi vai gaisa kuģi, atbildētāja īpašuma arests ar aizliegumu rīkoties ar īpašumu ierakstīšanu publiskajos reģistros, aizliegums atbildētājam veikt noteiktus darījumus vai darbības (t. sk. aizliegums tuvoties), aizliegums nodot atbildētājam mantu vai izpildīt citas saistības attiecībā pret atbildētāju, stridus mantas nodošana tiesu izpildītāja glabājumā, tiesas nolēmuma izpildu lietvedības atlikšana, aizliegums atbildētājam mainīt dzīvesvietu, atbildētāja aizturēšana vai arests, pienākuma uzlikšana atbildētājam, kurš ir apdrošinātājs, kas izpaužas minimālu atlīdzības maksājumu veikšanā tiesvedības laikā par kaitējuma nodarīšanu vai tādu apdrošināšanas līgumu, atbildētāja tipveida nosacījumu izmantošanas apturēšana, kas nodara nepamatotu kaitējumu, kā arī citi prasības nodrošinājuma līdzekļi, kurus tiesa uzskatīs par nepieciešamiem [2]. Salīdzinot ar Latvijas Civilprocesa likuma regulējumu par prasības nodrošinājuma līdzekļiem, var atzīmēt, ka Igaunijas Civilprocesa kodeksā ir tādi prasības nodrošinājuma līdzekļi, kuri nav Latvijas Civilprocesa likumā, proti, tiesas hipotēka uz nekustamo īpašumu, kuģi vai gaisa kuģi, aizliegums atbildētājam mainīt

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

dzīvesvietu, atbildētāja aizturēšana vai arests, pienākuma uzlikšana atbildētājam, kurš ir apdrošinātājs, – minimālu atlīdzības maksājumu veikšana tiesvedības laikā par kaitējuma nodarīšanu vai tādu apdrošināšanas līgumu, atbildētāja tipveida nosacījumu izmantošanas apturēšana, kas nodara nepamatotu kaitējumu, un citi prasības nodrošinājuma līdzekļi, kurus tiesa uzskatīja par nepieciešamiem.

Civiltiesiskajos strīdos izmantot personas brīvības ierobežojumus, domājams, būtu nesamērīgs līdzeklis, ja ir iespējams ietekmēt atbildētāju ar citiem līdzekļiem, kas ierobežo personas rīcību ar strīdus mantu vai aizliedz veikt citas darbības, kuras nodara vai potenciāli var nodarīt kaitējumu prasītājam, kamēr notiek tiesvedība. Drīzāk, lai preventīvi ietekmētu atbildētāju, lai viņš atturētos no prettiesiskām darbībām, būtu jādomā par papildu mantiskām sankcijām, ja tiesas noteiktais aizliegums tiek ignorēts vai netiek pildīts no atbildētāja puses. Savukārt pienākuma noteikšana apdrošinātājam veikt minimālus maksājumus tiesvedības laikā un tipveida nosacījumu izmantošanas apturēšana, kas nodara nepamatotu kaitējumu, ir pārlietu detalizēts apraksts prasības nodrošinājuma līdzekļiem, kuri turklāt ir izmantojami tikai tiesvedībā starp noteiktajiem lietas dalībniekiem. Latvijas Civilprocesa likuma 138. panta pirmajā daļā dotais prasības nodrošinājuma līdzekļu saraksts ir izsmelošs, un tiesai nav dota iespēja nodrošināt prasību ar citiem līdzekļiem. Šeit būtu lietderīgi veikt labojumu, piešķirot tiesai tiesības izvēlēties arī citus prasības nodrošinājuma līdzekļus, kuri nav minēti likumā, tomēr attiecībā uz lietas apstākļiem būtu samērīgi un piemērojami konkrētajā tiesvedībā.

Atbilstīgi Igaunijas Civilprocesa kodeksa 378. panta otrajai daļai, lai nodrošinātu prasību, kas celta saistībā ar autortiesību pārkāpumiem, tiesa var arestēt precī, par kuru ir aizdomas, ka ir pārkāptas tiesības uz intelektuālo īpašumu, vai aizliegt tās laišanu apgrozībā vai pārdošanu [2]. Bet 378. panta otrās daļas 1. punktā noteikts – lai nodrošinātu prasību, kas celta saistībā ar komercnoslēpuma pārkāpumiem, tiesa var arestēt precī, attiecībā uz kuru ir aizdomas par komercnoslēpuma pārkāpumu, vai aizliegt tās laišanu apgrozībā vai pārdošanu [2].

378. panta trešajā daļā teikts, ka tiesa laulības šķiršanas lietās var piemērot pagaidu noregulējumu jautājumos, kas ir saistīti ar saskarsmes tiesībām ar bērnu, bērnu uzturēšanas līdzekļiem un kopmantas izmantošanu [2]. Jāatzīmē, ka Latvijā šādas tiesas tiesības nav saistītas ar prasības nodrošināšanu, bet atbilst pagaidu noregulējumam atbilstoši Latvijas Civilprocesa likuma 238.1 pantam, ka

“pēc puses lūguma tiesa vai tiesnesis var pieņemt lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai par laulības šķiršanu vai laulības neesamību nosaka bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, uzturēšanas līdzekļus bērnam, aizliegumu bērnam izvešanai no valsts, līdzekļus otra laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai, laulāto kopīgā mājokļa lietošanas kārtību vai uzdod vienai pusei izsniegt otrai pusei mājsaimniecības un personiskās lietošanas priekšmetus” [1].

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 378. panta ceturtajā daļā noteikts tiesas pienākums izvēlēties prasības nodrošinājuma līdzekļus, ņem vērā atbildētāja ierobežojumu samērīgumu ar lietas apstākļiem un prasības summu naudas prasījumos [2].

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Interesants regulējums ietverts Igaunijas Civilprocesa kodeksa 378. panta sestajā daļā, kurā noteikts, ka prasītājs ir tiesīgs izmantot tiesības, kas izriet no prasības nodrošinājuma, ka viņš var atteikties no šādām tiesībām vai dot piekrišanu tāda darījuma noslēgšanai, kurš bija aizliegts, izejot no tiesas lēmuma par prasības nodrošinājumu [2]. Atbilstoši Latvijas Civilprocesa likuma 140. panta trešajai daļai tiesa pēc lietas dalībnieka pieteikuma var aizstāt noteiktos prasības nodrošinājuma līdzekļus ar citiem līdzekļiem vai atbilstoši šī panta piektajai daļai atcelt prasības nodrošinājumu, ja tam saskatīs pamatu [1]. Tādējādi Latvijas Civilprocesa likumā nav paredzēta iespēja prasītājam patstāvīgi izmantot no prasības nodrošinājuma izrietošas tiesības, un visos gadījumos ir nepieciešams jauns tiesas lēmums attiecībā uz prasības nodrošinājumu, kas neapšaubāmi noslogo tiesas sistēmu un nenāk par labu lietas dalībniekiem jautājumos, kuros ir nepieciešama ātra rīcība, lai izvairītos no iespējamiem zaudējumiem tiesas pieņemto ierobežojumu dēļ. Igaunijai līdzīga regulējuma ieviešana Latvijas Civilprocesa likumā, piešķirot prasītājam tiesības rīkoties atbilstīgi no prasības nodrošinājuma izrietošajām tiesībām, ļautu ietaupīt tiesas laiku un lietas dalībnieki būtu vairāk motivēti uz izlīguma sarunām.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 382. panta trešajā daļā paredzēta iespēja nodrošināt prasību pirms prasības celšanas tiesā arī gadījumos, kuros prasība ir iesniedzama ārvalstu tiesā vai šķīrējtiesā, ja tiesas darbības teritorijā atrodas strīdus priekšmeta manta. To nav iespējams izdarīt saskaņā ar spēkā esošo Latvijas regulējumu [1; 2], tādēļ būtu atbalstāms ierosinājums modernizēt Latvijas Civilprocesa likumu, ieviešot iespēju nodrošināt prasību gan ceļot prasību, gan pirms prasības celšanas, pat ja prasība ir celta vai ir ceļama ārvalstu tiesā vai šķīrējtiesā.

Atbilstīgi Igaunijas Civilprocesa kodeksa 383. panta pirmās daļas 1. punktam tiesa nodrošina prasību ar naudas prasījumiem tikai tad, ja ir iemaksāta drošības nauda piecu procentu apmērā no prasījumu summas, bet ne mazāk kā 32 eiro un ne vairāk kā 3200 eiro, turklāt tiesa saskaņā ar 383. panta pirmās daļas 2. punktu var atlikt vai sadalīt drošības naudas iemaksu, ja prasītāja materiālais stāvoklis vai citi iemesli neļauj prasītājam pilnībā samaksāt drošības naudu par prasības ar naudas prasījumiem nodrošināšanai [2]. Atbilstīgi 383. panta otrajai daļai drošības nauda ir jāiemaksā tiesas noteiktajā laikā, pretējā gadījumā prasības nodrošinājums netiek piemērots vai tiek atcelts. Šis vai līdzīgs procesuālais risinājums varētu tikt ietverts arī Latvijas Civilprocesa likumā. Tas būtu nepieciešams, piemēram, gadījumos, ja atbildētājam nav mantas, bet naudas līdzekļu apķīlāšana būtu vienīgais iespējamais, bet visvairāk ierobežojošais prasības nodrošinājuma līdzeklis, un, novērtējot šī prasības nodrošinājuma līdzekļa samērīgumu, būtu pienākums vai tiesības pieprasīt no prasītāja drošības naudas iemaksu par šāda visvairāk ierobežojošā prasības nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu attiecībā pret atbildētāju.

Atbilstīgi Igaunijas Civilprocesa kodeksa 384. panta pirmajai daļai tiesa izskata pieteikumu par prasības nodrošinājumu ne vēlāk kā pirmajā darba dienā pēc pieteikuma saņemšanas dienas. Saskaņā ar 372. panta pirmo daļu tiesa izlemj jautājumu par prasības

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

pieņemšanu izskatīšanai vai atteikšanos pieņemt prasību, vai termiņu noteikšanu prasības trūkumu novēršanai saprātīgā termiņā [2]. Arī Latvijas Civilprocesa likumā būtu jāievieš regulējums, lai jautājumu par civillietas ierosināšanu par prasības pieteikumu ar prasības nodrošināšanas lūgumu izskatītu saīsinātajā, saprātīgajā termiņā un nodrošinātu ātrāku prasības nodrošināšanu gadījumos, ja to patiešām prasa lietas apstākļi, un lai izvairītos no kaitējuma nodarīšanas prasītājam un sprieduma izpildes apgrūtināšanas vai izpildes neiespējamības nākotnē.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 388. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka prasības nodrošinājuma līdzeklis – tiesas hipotēka – piešķir prasītājam tādas pašas tiesības kā hipotēka vai kuģa hipotēka, kas ir ierakstītas par labu ķīlas ņēmējam publiskajos reģistros [2]. Atbilstīgi 388. panta otrajai daļai tiesas hipotēka nav piemērojama, ja pamatprasījuma summa ir mazāka nekā 640 eiro, ja pastāv cita iespēja nodrošināt prasību, mazāk apgrūtinot atbildētāju.

Latvijas Civilprocesa likuma prasības par nodrošinājuma līdzekli prasītāju neaizsargā pilnībā no sprieduma izpildes apgrūtināšanas vai neiespējamības, piemēram, tiesas pasludinātas parādnieka maksātnespējas gadījumā, tādēļ prasības nodrošināšanas atzīmes ierakstīšana publiskajos reģistros kā prasības nodrošinājuma līdzeklis, būtu izslēdzama no Latvijas Civilprocesa likuma, nomainot to ar tiesas hipotēku, kas piešķir prasītājam lielākas tiesības pret parādnieku un patiešām aizsargā.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 388. panta sestajā daļā reglamentēti gadījumi, kuros prasības nodrošinājuma līdzeklis ir atcelts vai nomainīts ar citu līdzekli, tad tiesas noteiktās hipotēkas tiesības iegūst nekustamā īpašuma vai kuģa, vai gaisa kuģa īpašnieks [2]. Šī panta regulējums tādējādi dod pamatu īpašniekam tiesas noteikto hipotēku dzēst no publiskiem reģistriem.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 389. panta pirmajā daļā noteikts, ja tiesa arestē atbildētāja mantu, pēdējais zaudē tiesības rīkoties ar arestēto mantu, turklāt prasītājam papildus rodas tiesības uz arestētās kustamās mantas ķīlas priekšmetu, izņemot kuģus un gaisa kuģus, kuri ir iekļauti publiskajos reģistros [2].

389. panta otrajā daļā noteikts, ka tiesa nearestē nekustamo īpašumu, kuģi, gaisa kuģi, ja pamatprasījuma summa ir mazāka nekā 640 eiro un ja pastāv iespēja nodrošināt prasību, mazāk apgrūtinot atbildētāju [2].

Atbilstīgi 389. panta piektajai daļai tiesa, pamatojoties uz prasītāja vai atbildētāja pieteikumu, var nozīmēt arestēta priekšmeta pārdošanu un no pārdošanas iegūto līdzekļu deponēšanu speciālā bankas kontā, ja arestētā priekšmeta vērtība var ievērojami samazināties vai arestētā priekšmeta glabāšana var izraisīt pārmērīgus izdevumus [2]. Līdzīga tiesību norma ietverta arī Latvijas Civilprocesa likuma 142.1 pantā, kura otrajā daļā noteikts, ja tiesu izpildītājs apķīlājis mantu, kura ātri bojājas, bet kuru tās realizācijas termiņā varētu pārdot, pēc tiesu izpildītāja lūguma tiesa, kas pieņēmusi lēmumu par prasības nodrošināšanu, vai tiesa, kurā tajā laikā atrodas lieta, lemj par atļauju pārdot apķīlāto mantu, bet pārdošanā iegūto naudu, no kuras atskaitīti pārdošanas izdevumi, apķīlāt prasības nodrošināšanai [1].

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Igaunijas Civilprocesa kodeksa 390. panta pirmajā daļā reglamentēts, ka puse var iesniegt sūdzību par tiesas lēmumu par prasības nodrošinājumu, lūdzot augstāk stāvošas instances tiesu to atcelt vai mainīt prasības nodrošinājuma līdzekli, turklāt saskaņā ar šī panta otro daļu sūdzības iesniegšana neaptur tiesas lēmuma par prasības nodrošinājumu izpildi, bet aptur tiesas lēmuma izpildi par prasības nodrošinājuma atcelšanu vai prasības nodrošinājuma līdzekļu maiņu [2]. Atšķirībā no Latvijas Civilprocesa likuma 140. panta piektajā daļā un 141. pantā norādītajām tiesas lēmuma par prasības nodrošinājumu pārsūdzēšanas iespējām Igaunijas Civilprocesa kodeksa normas par pārsūdzības iespējām ir skaidri definētas un nerada šaubas par to efektivitāti. Divpakāpju pārsūdzības sistēmas, lai atceltu tiesas lēmumu par prasības nodrošināšanu, saglabāšana Latvijas Civilprocesa likuma 140. panta piektajā daļā ir neefektīva, jo nekalpo tiesas laika ekonomijai.

Atbilstīgi Igaunijas Civilprocesa kodeksa 391. panta pirmajai daļai prasītājam jāatlīdzina atbildētājam zaudējumi, kas nodarīti ar prasības nodrošinājumu, ja stājās spēkā tiesas akts par prasības noraidīšanu vai atstāšanu bez izskatīšanas vai ja tiesvedība lietā ir izbeigta, izņemot pušu izligumu, vai ja tiesvedības laikā tiek konstatēts, ka prasības nodrošināšanai nav pamata, vai ja prasības nodrošinājums pirms prasības celšanas ir atcelts, jo prasība netika celta noteiktajā laikā [2]. Līdzīgs regulējums ir arī Latvijas Civilprocesa likuma 143. pantā, kurā noteikts, ka atbildētājs ir tiesīgs prasīt atlīdzību par zaudējumiem, kas viņam radušies sakarā ar prasības nodrošināšanu, ja prasības nodrošinājums ir atcelts šā likuma 140. panta astotajā daļā noteiktajā gadījumā, t. i., ja lēmums par prasības nodrošinājumu pieņemts pirms prasības celšanas un tiesas noteiktajā termiņā prasība nav celta vai ja pret viņu celtā prasība ir noraidīta vai atstāta bez izskatīšanas, vai tiesvedība lietā izbeigta šā likuma 223. panta otrajā punktā (prasību cēlusi persona, kurai nav prasības tiesības) un ceturtajā punktā (prasītājs atteicies no prasības) noteiktajos gadījumos [1].

Prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksā

Prasības nodrošinājuma tiesiskais regulējums ietverts arī Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 139.–146. pantā [4]. Prasības nodrošinājuma definīcija ir Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 139. panta otrajā daļā, kurā noteikts, ka prasības nodrošinājums ir pieļaujams jebkurā lietas izskatīšanas stadijā, ja, nenodrošinot prasību, sprieduma izpilde var tikt apgrūtināta vai kļūst neiespējama, turklāt šī panta trešajā daļā noteikts, ka ļauts nodrošināt arī prasību, kas celta šķīrējtiesā, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu pēc parādnieka adreses vai dzīvesvietas adreses, vai pēc parādnieka mantas atrašanās vietas.

Prasības nodrošinājuma līdzekļi atbilstīgi Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 140. panta pirmajai daļai var būt šādi:

- atbildētāja mantas arests;
- aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības;

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

- aizliegums citām personām veikt noteiktas darbības, kas attiecas uz strīda priekšmetu, to skaitā nodot mantu atbildētājam vai pildīt attiecībā pret atbildētāju citas saistības;
- pienākuma uzlikšana atbildētājam un citām personām veikt noteiktas darbības, kas attiecas uz strīda priekšmetu par autortiesību un blakus tiesību pārkāpšanu, izņemot tiesības uz fotouzņēmumiem;
- mantas realizācijas apturēšana gadījumā, ja ir celta prasība par mantas atbrīvošanu no aresta (izslēgšana no apraksta);
- piedziņas apturēšana pēc izpildu dokumenta, kurš ir apstrīdēts tiesā no parādnieka puses;
- citi prasības nodrošinājuma līdzekļi, kas atbilst prasības nodrošinājuma mērķiem. [4]

Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 140. panta otrajā daļā noteikts – ja ir pārkāpts aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības vai ir aizliegums citām personām veikt noteiktas darbības, kas attiecas uz strīda priekšmetu, to skaitā nodot mantu atbildētājam vai pildīt attiecībā pret atbildētāju citas saistības, tad pārkāpumā vainīgajai personai var tikt piemērots tiesas naudas sods šā kodeksa 105. pantā noteiktajos apmēros un kārtībā, t. i., līdz 5000 rubļu fiziskām personām un līdz 30 000 rubļu amatpersonām, un līdz 100 000 rubļu juridiskām personām, turklāt prasītājs var prasīt zaudējumu segšanu no šajos pārkāpumos vainīgajām personām [4].

Atbilstīgi Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 141. pantam pieteikums par prasības nodrošinājumu tiek izskatīts tajā pašā dienā, kad tas ir saņemts, nepaziņojot par to atbildētājam un citām personām, kas piedalās lietā [4].

Saskaņā ar 144. panta pirmo daļu prasības nodrošinājumu var atcelt tā pati tiesa, kas ir pieņēmusi lēmumu par prasības nodrošinājumu, pamatojoties uz lietas puses pieteikumu vai pēc savas iniciatīvas. Kodeksa 145. panta pirmajā daļā noteikts, ka par visiem tiesas lēmumiem var tikt iesniegta sūdzība [4].

Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 146. pantā reglamentēts, ka tiesa, nodrošinot prasību, var pieprasīt atbildētāja iespējamu zaudējumu nodrošināšanu un atbildētājs ir tiesīgs celt prasību pret prasītāju par zaudējumu atlīdzināšanu, kas nodarīti sakarā ar prasības nodrošināšanu, ja prasība tika noraidīta [4].

Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksā ietvertais prasības nodrošinājuma regulējums ir ļoti līdzīgs Latvijas Civilprocesa likuma spēkā esošajam regulējumam par prasības nodrošināšanu, īpaši jautājumos, kuros noteikts, ka lēmumu par prasības nodrošināšanas atcelšanu pieņem tā pati tiesa, kas šo lēmumu ir pieņēmusi, tātad pastāv neekonomiskā divpakāpju prasības nodrošinājuma atcelšanas sistēma. Par pozitīvu prasības nodrošinājuma regulējuma procesuālo risinājumu var uzskatīt tiesai piešķirtās tiesības piemērot arī citus – likumā neminētus, bet tiesas ieskatā nepieciešamus – prasības nodrošinājuma līdzekļus, ja tie atbilst likumā noteiktajiem prasības nodrošinājuma mērķiem.

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Secinājumi un priekšlikumi

1. Latvijā spēkā esošais prasības nodrošinājuma regulējums, salīdzinot ar ārvalstu civilprocesu, par prasības nodrošinājumu nav ekonomisks un līdz ar to nav efektīvs, tādēļ īpaša vērība jāpievērš Latvijas civilprocesa regulējuma pilnveidošanai, arī izmantojot ārvalstu pieredzi šajā jautājumā.
2. Atšķirībā no Latvijas regulējuma, kurā atbildētājam paredzēts tikai aizliegums veikt noteiktas darbības, Lietuvas Civilprocesa kodeksā paredzēta arī iespēja tiesai noteikt, ka atbildētājam ir pienākums rīkoties, lai novērstu vai nepastiprinātu kaitējumu. Šāds prasības nodrošinājuma līdzeklis būtu lietderīgs arī Latvijas prasības nodrošinājuma regulējumā, piemēram, strīdos par kustamo vai nekustamo mantu, ja manta atrodas atbildētāja valdījumā un prasa no atbildētāja noteiktu rīcību ar to, lai manta neaizietu bojā.
3. Soda iespējamība ar tiesībām prasītājam piedzīt arī zaudējumus par izvairīšanos vai pretestību izpildīt tiesas lēmumu par prasības nodrošinājumu var preventīvi darboties uz atbildētāju un atturēt viņu no tiesas lēmuma nepildīšanas.
4. Latvijas Civilprocesa likuma 138. panta pirmās daļas 5. punktā paredzētais prasības nodrošinājuma līdzeklis (aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības) ir grūti kontrolējams, un atbildība par tā pārkāpšanu izpaužas tikai 360 eiro sodā fiziskai personai vai 750 eiro amatpersonai (par tiesu izpildītāja rīkojumu nepildīšanu atbilstoši Latvijas Civilprocesa likuma 551. panta otrajai daļai), turklāt, lai šo sodu uzliktu, ir vajadzīgs tiesu izpildītāja akts un pieteikums tiesai, kura lemj par pieteikuma pamatotību un sodu, un pat tiesa lēmumu var iesniegt kā blakus sūdzību, novilcinot lēmuma spēkā stāšanos uz vairākiem mēnešiem. Šāds regulējums nav efektīvs un nevar preventīvi darboties uz personu, lai atturētu to no prettiesiskām darbībām.
5. Gan Latvijas, gan Lietuvas tiesiskais regulējums par prasības pieteikuma izskatīšanas termiņiem nav īpaši veiksmīgs, jo nenodrošina pietiekami ātru pieteikumu par prasības nodrošinājumu izskatīšanu, un tas ļauj nelabticīgam atbildētājam turpināt veikt darbības, kas var padarīt sprieduma izpildi par neiespējamu vai apgrūtināt tā izpildi. Piemēram, atbilstīgi Latvijas Civilprocesa likuma 131. panta pirmajai daļai pēc prasības pieteikuma saņemšanas tiesā desmit dienu laikā tiesnesis pieņem lēmumu par lietas ierosināšanu vai par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu, vai par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības. Tas nozīmē, ka Latvijas tiesa pieteikumu par prasības nodrošinājumu var izskatīt pat vienpadsmitajā dienā pēc tā saņemšanas. Šāds procesuālais termiņš pieteikuma par prasības nodrošinājumu izskatīšanai tiesā nav samērīgs un neatbilst prasības nodrošinājuma mērķim, tāpēc būtu atbalstāms ierosinājums Latvijas Civilprocesa likumā noteikt, ja kopā ar prasības pieteikumu tiesā ir saņemts arī pieteikums par prasības nodrošinājumu, tad tiesai jāizlemj jautājums par lietas ierosināšanu vai prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības, vai par atteikšanos

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

pieņemt prasību izskatīšanai trīs darba dienu laikā no prasības pieteikuma saņemšanas brīža, tādējādi nodrošinot, ka pieteikums par prasības nodrošināšanu tiktu izskatīts vismaz ceturtajā darba dienā pēc tā saņemšanas kopā ar prasības pieteikumu.

6. Lietuvas un Igaunijas procesuālais regulējums, ka jebkuru tiesas lēmumu par prasības nodrošinājumu var pārsūdzēt augstākas instances tiesā, kuras lēmums pārsūdzētajā jautājumā nav pārsūdzams, ir daudz saprotamāks nekā Latvijas Civilprocesa likumā paredzētā divpakāpju pārsūdzības sistēma, kurā par daļu no lēmumiem par prasības nodrošinājuma jautājumiem var iesniegt kā blakus sūdzību, bet, lai atceltu lēmumu par prasības nodrošinājumu, vispirms jāsniedz pieteikums tai tiesai, kura ir pieņēmusi lēmumu, un tikai pēc šā pieteikuma noraidīšanas var iesniegt blakus sūdzību. Divpakāpju pārsūdzības sistēmas, lai atceltu tiesas lēmumu par prasības nodrošināšanu, saglabāšana (Latvijas Civilprocesa likuma 140. panta piektajā daļā) ir neefektīva, jo nekalpo tiesas laika ekonomijai.
7. Regulējums par nemantiska rakstura prasību nodrošināšanas iespēju būtu iekļaujams Latvijas Civilprocesa likumā, lai novērstu iespējamu kaitējumu vai patvaļu tiesvedībās, kas ir ierosinātas, pamatojoties uz nemantiska rakstura prasību.
8. Būtu atbalstāms ierosinājums modernizēt Latvijas Civilprocesa likumu, ieviešot iespēju nodrošināt prasību gan ceļot prasību, gan pirms prasības celšanas, ja tiesas darbības teritorijā atrodas strīda priekšmeta manta, pat ja prasība ir celta vai ir ceļama ārvalstu tiesā vai šķīrējtiesā, šādi padarot Latvijas Civilprocesa likumu modernāku un konkurētspējīgu citu valstu starpā.
9. Latvijas Civilprocesa likuma 138. panta pirmajā daļā dotais prasības nodrošinājuma līdzekļu saraksts ir izsmelošs, un tiesai nav dota iespēja nodrošināt prasību ar citiem līdzekļiem – tas būtu jālabo, piešķirot tiesai tiesības izvēlēties arī citus prasības nodrošinājuma līdzekļus, kuri nav minēti likumā, taču attiecībā uz lietas apstākļiem ir nepieciešami, samērīgi un piemērojami konkrētajā tiesvedībā.
10. Regulējuma ieviešana Latvijas Civilprocesa likumā, piešķirot prasītājam tiesības rīkoties atbilstīgi tiesībām, kas izriet no prasības nodrošinājuma, ļautu ietaupīt tiesas laiku un lietas dalībnieki būtu motivētāki uz izlīguma sarunām.
11. Latvijas Civilprocesa likumā noteiktie prasības nodrošinājuma līdzekļi prasītāju neaizsargā no sprieduma izpildes apgrūtināšanas vai neiespējamības, piemēram, tiesas pasludinātas parādnieka maksātnespējas gadījumā, kad visi iepriekš pieņemtie prasības nodrošinājuma līdzekļi tiek atcelti. Prasības nodrošinājuma līdzeklis – prasības nodrošināšanas atzīmes ierakstīšana publiskajos reģistros – būtu izslēdzams no Latvijas Civilprocesa likuma, nomainot to ar tiesas hipotēku, kas piešķir prasītājam lielākas tiesības pret parādnieku un patiešām aizsargā.

Andrejs Gvozdevičs. Prasības nodrošinājuma iespējamie procesuālie risinājumi Latvijā: salīdzinājums ar Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas pieredzi

Possible Procedural Solutions for Securing a Claim in Latvia: Comparison with the Experience of Lithuania, Estonia and the Russian Federation

Abstract

The article analyses the regulation in some European Union countries (Lithuania, Estonia) and outside it (Russia), comparing procedural solutions of securing a claim with the legal regulation of securing a claim in Latvia, thus crystallizing procedural issues and pointing to the necessary amendments to the Civil Procedure Law of Latvia.

Keywords: civil procedure, insolvency process, procedural economy, securing a claim.

Avoti

Tiesību akti

1. Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums: pieņemts 14.10.1998. un stājās spēkā 01.03.1999. *Latvijas Vēstnesis*. 326/330(1387/1391), 03.11.1998. Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500>
2. Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia (Igaunijas Republikas Civilprocesa kodekss): Igaunijas Republikas likums: pieņemts 20.04.2005. un stājās spēkā 01.01.2006. *Riigi Teataja*. Iegūts no: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/512122019004/consolide>
3. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss): Lietuvas Republikas likums: pieņemts 28.02.2002. un stājās spēkā 01.01.2003. *Valstybės žinios*. 36(1340), 06.04.2002. Iegūts no: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr>
4. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации (Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss): Krievijas Federācijas likums: pieņemts 23.10.2002. un stājās spēkā 01.02.2003. *Собрание законодательства*. 46, 18.11.2002. Iegūts no: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102078828>